

ОСОБЛИВОСТІ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ РОЗДРІБНОГО ТОВАРООБІГУ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розкрито економічну сутність поняття "роздрібний товарообіг". Розглянуто етапи проведення аналізу роздрібного товарообігу підприємств. Наведено характеристику та значення факторного аналізу роздрібного товарообігу для визначення резерву збільшення товарообігу, обґрунтовано метод його забезпечення.

Аннотация. Раскрыта экономическая сущность понятия "розничный товароборот". Рассмотрены этапы проведения анализа розничного товарооборота предприятий. Представлены характеристика и значение факторного анализа розничного товарооборота для определения резерва увеличения товарооборота, обоснован метод его обеспечения.

Annotation. The economic essence of the concept of "retail trade turnover" has been revealed. The stages of the analysis of enterprises' retail trade turnover have been considered. The importance of the factor analysis of the retail trade turnover for determining the increase in the trade turnover reserves have been characterized, and the method of its provision has been proved.

Ключові слова: товарообіг, роздрібний товарообіг, факторний аналіз, двофакторна модель, трифакторна модель, середньогодинний виторг одного працівника, номенклатура товарів.

Розвиток ринкового механізму господарювання сформував нові підходи щодо управління торговельними підприємствами та ринкові принципи ефективного управління роздрібним товарообігом, як одного із основних показників економічного та соціального розвитку держави загалом, а також окремого підприємства зокрема. У сучасних умовах господарювання роздрібний товарообіг є не лише основним показником господарської діяльності торговельних підприємств, але і важливим показником соціально-економічного розвитку країни, який виражає економічні відносини, що виникають на кінцевій стадії руху товарів зі сфери обігу в особисте споживання.

Значний внесок у вирішення окремих проблем, пов'язаних з організацією аналізу товарообігу підприємств, зробили такі вчені: Бланк І. О., Гринів Б. В., Мазаракі А. А., Мішин О. Ю., Марцин В. С., Яковлев Ю. П. [1 – 4]. Однак як свідчить аналіз останніх публікацій, у повному обсязі завдання аналізу товарообороту підприємства роздрібною торгівлі ще не знайшли свого відображення у науковій літературі. Відбувається перегляд традиційних підходів до методики аналізу товарообороту з урахуванням сучасних вимог торговельного менеджменту, тому попередні розробки науковців на сьогодні потребують удосконалення з урахуванням набутого практичного досвіду.

Метою статті є обґрунтування комплексного підходу до аналізу товарообороту підприємств роздрібною торгівлі.

Для досягнення визначеної мети були поставлені такі завдання:
дослідити економічну сутність категорії "роздрібний товарообіг";
розглянути етапи проведення факторного аналізу товарообігу підприємств.

Об'єктом дослідження є товарообіг підприємств, предметом – метод забезпечення факторного аналізу товарообігу.

Питання теорії і практики ефективного управління роздрібним товарообігом підприємств досліджувало багато вчених, однак у економічній літературі існують різні підходи економістів відносно трактування поняття роздрібного товарообігу та визначення його економічної сутності. Найпоширеніші з них наведені у таблиці.

Визначення поняття роздрібного товарообігу

№	Автори	Визначення
1	Мазаракі А. А. [4, с. 96]	роздрібний товарообіг характеризує обсяги продажу безпосередньо населенню споживчих товарів для власного користування
2	Гринів Б. В. [2, с. 6]	роздрібний товарообіг – це обсяг реалізації товарів населенню й іншим споживачам через організований споживчий ринок у грошовому виразі
3	Фастовець А. А. [5, с. 51]	роздрібний товарообіг визначається як кількісний показник, що характеризує кінцеву стадію руху товарів у сфері обігу, коли товари зі сфери обігу надходять у сферу особистого (індивідуального або спільного) споживання шляхом їх обміну на грошові доходи
4	Бланк І. О. [1, с. 142]	товарообіг торговельного підприємства – сума продажу ним споживчих товарів за певний період часу, при цьому роздрібний товарообіг характеризує продаж споживчих товарів населенню та іншим кінцевим споживачам, що завершує процес їх обігу на споживчому ринку

Отже, на основі наведених матеріалів можна сформулювати таке визначення роздрібного товарообігу: "Роздрібний товарообіг – це кількісний показник, який характеризує обсяг реалізації товарів населенню та іншим кінцевим споживачам для задоволення їх господарських потреб, що завершує процес обігу товарів на споживчому ринку та визначається у грошовому виразі за певний період часу".

Аналіз товарообігу – важлива ланка процесу управління діяльністю підприємства роздрібною торгівлю. Його мета полягає у виявленні тенденцій розвитку товарообороту, в оцінці повноти задоволення платоспроможного попиту населення на товари та можливостей отримання підприємством роздрібною торгівлю необхідного прибутку при досягнутому обсязі та структурі товарообороту. Аналіз товарообігу проводиться протягом року з метою здійснення контролю за перебігом виконання плану й аналітичного забезпечення оперативного управління цим процесом, так і по закінченню року з метою оцінки досягнутого обсягу товарообігу.

Аналіз роздрібного товарообігу проводиться у фактичних і порівняних цінах у такій послідовності:

вивчається обсяг товарообігу, динаміка, склад, структура, за методами продажу;

будується індексний ланцюжок взаємозв'язку показників;

проводиться факторний аналіз;

виявляються резерви зростання;

визначаються можливості обліку невикористаних резервів при плануванні обсягу реалізації на майбутній період.

Сутність факторного аналізу товарообігу полягає в оцінці впливу різних факторів на зміну суми товарообігу. Серед таких факторів в економічній літературі виокремлюють ті, що пов'язані з товарними фондами; використанням матеріально-технічної бази; з тінями ринкової кон'юнктури; соціальними чинниками [3, с.14].

Розгляд впливу товарних фондів на зміну товарообігу слід почати з товарного запасу. Аналіз впливу факторів на обсяг товарообігу здійснюється з використанням прийому ланцюгових підставлень як загалом на підприємстві, так і за окремими торговими точками, формами обслуговування, видами й асортиментними групами товарів, окремими постачальниками.

Вплив ефективності використання трудових ресурсів на обсяг товарообігу оцінюють через показники продуктивності праці: середньогодинного виторгу на одного працівника; середньоденного виторгу на одного працівника; середньорічного виторгу на одного працівника.

Відповідно є три моделі для факторного аналізу товарообігу. Двофакторна модель аналізу товарообігу передбачає визначення впливу на нього таких факторів:

середньорічної кількості торгового персоналу з використанням для цього прийому ланцюгових підставок;

середньорічного виторгу на одного торгового працівника.

Сумарний вплив факторів дорівнює різниці між фактичним і плановим значенням товарообігу. Таким чином, негативно на обсяг товарообігу впливає перший фактор. Так, за рахунок зменшення середньорічної кількості персоналу товарообіг знизиться. Майже повністю негативний вплив цього фактора буде перекрито зростанням товарообігу за рахунок збільшення середньорічного виробітку на одного товарного працівника.

Трифакторна модель аналізу товарообігу передбачає визначення:

впливу середньорічної кількості торгового персоналу;

впливу середньорічної кількості торгового персоналу;

впливу на зміну товарообігу середньої кількості днів, відпрацьованих одним працівником за рік;

впливу на зміну товарообігу середньоденного виторгу одного торгового працівника [4, с. 18].

Сумарний вплив факторів дорівнює різниці між фактичним і плановим товарообігом. Негативно на обіг товарообігу вплинуло скорочення чисельності торгового персоналу та середньої кількості днів, відпрацьованих одним працівником. Під дією цих факторів товарообіг зменшиться.

На обсяг товарообігу негативно впливає середньорічна кількість торгового персоналу та середня кількість днів, відпрацьованих одним працівником за рік. Тривалість робочого дня змінюється, тому на обсяг товарообігу не впливає. Позитивно на обсяг товарообігу впливає лише зміна середньогодинного виторгу одного працівника. Але й цей показник можна збільшити за рахунок покращення організації праці, дозволу внутрішнього сумісництва професій, механізації та автоматизації робіт щодо сортування, фасування, пакування продукції, за необхідності – залучення додатково працівників [6].

Таким чином, резервами збільшення товарообігу є доведення хоча б до планового рівня таких трудових показників, як середньорічна кількість торгового персоналу та середня кількість днів, відпрацьованих одним працівником за рік.

До показників, що характеризують ефективність використання матеріально-технічної бази, належать: фондівддача, фондоемність, навантаження (обсяг товарообігу) на 1 кв. м торгової площі, середній обсяг товарних запасів на 1 куб. м холодильних камер [7].

Факторний аналіз товарообігу дозволяє враховувати зміни ринкової інфраструктури і, разом з тим, коригувати цінову політику. Цінова політика підприємства полягає у встановленні та гнучкій зміні цін на рівні, що дозволить підприємству досягти поставлених цілей (збільшення частки фірми на ринку, максимізації прибутку чи беззбитковості).

Аналіз цінового фактора дозволяє дати відповіді на такі питання: наскільки ціни відображають рівень витрат; як впливає зміна цін на обсяг товарообігу; який рівень цін у підприємства порівняно з конкурентами та середньогалузевими цінами.

Аналіз можна здійснювати і за окремими номенклатурами товарів. Кількість реалізованих товарів слід брати в натуральних чи умовно натуральних одиницях (штуках, кілограмах, умовних консервних банках тощо).

На обсяг товарообігу впливають соціальні чинники, тобто рівень організації праці та відпочинку, матеріальне стимулювання персоналу, психологічний клімат у колективі тощо.

Отже, роздрібний товарообіг є важливою і невід'ємною частиною ринкової системи. Його аналіз за загальним обсягом проводиться для того, щоб виявити тенденції його розвитку у районному споживчому товаристві, системі райспоживспілки та її споживчих товариствах, на інших підприємствах, оцінити, наскільки успішно виконується план і чи достатньо повно задовольняється платоспроможний попит населення на товари.

Таким чином, науковим результатом даного дослідження є уточнення поняття "роздрібний товарообіг" та систематизація методичного забезпечення його факторного аналізу. Перспективи для подальших досліджень у даному напрямі полягають в удосконаленні факторного аналізу товарообігу та розгляд інших методів аналізу роздрібного товарообігу.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Бланк И. А. Торговый менеджмент / И. А. Бланк – К. : Украинско-Финский ин-т менеджмента и бизнеса, 1997. – 408 с. 2. Гринів Б. В. Аналіз товарообігу підприємств роздрібної торгівлі : навч. посібн. / Б. В. Гринів. – Львів : ЛКА, 2005. – 148 с. 3. Економіка торговельного підприємства : підручник для вузів / А. А. Мазаракі та ін. ; під ред. проф. Н. М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 1999. – 800 с. 4. Мішина С. В. Аналіз у галузях виробництва і послуг : навчальний посібник / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 239 с. 5. Економічна енциклопедія : у 3-х томах, т. 2 / за ред. С. В. Мочерного та ін. – К. : Вид. центр "Академія", 2002. – 952 с. 6. Оленко І. П. Особливості економічного аналізу в галузях народного господарства / І. П. Оленко. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2002. – 196 с. 7. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібн. / Савицька Г. В. – 2-ге вид., випр і доп. – К. : Знання, 2005. – 662 с. 8. Економіка підприємства : навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів / за ред. А. А. Фастовець. – К. : НМЦ "Укрпросвіта", 2000. – 572 с. 9. Економічний аналіз : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності "Облік та аудит" / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП "Рута", 2003. – 680 с.